

„OUR DAILY IMPRISONMENT" ROMANIAN WRITERS IN THE COMMUNIST PRISONS

Pîrîială Cristian-Marian
PhD student, University of Bucharest

Abstract: In a normal society, thieves and felons are committed to jail for their deeds. The situation is totally different in a communist society, where robbers, stealers and criminals assert the authority of the regime which rendered their freedom in exchange for their obedience. In other words, prisoners were released from their cells only because they accepted to work for the communist regime. Notwithstanding, the cells didn't stay empty not even one single day. They were immediately filled with another „criminals". This new lawbreakers weren't a menace for the society, but for the regime itself. They didn't agree to serve the communist regime and for their crime, the system, with the help of its faithful prosecutors and judges, took the freedom of innocent people. Courts were convened, and under false accusations, „enemies of the people" were sentenced to score of years in prison. The communist propagandists used to write about this rigged judicial proceeding as the biggest achievement of the „communist constitutional state", the righteousness of the working class over the cruel exploiters and slave drivers. Among the unlucky „capitalists", „kulaks" and „bourgeois", myriad prisoners were intellectuals, historians, philosophers and writers who were imprisoned for their courage to stand against the oppressive regime which took over the country and, unfortunately, most of the citizens.

The writer Ion Ioanid, the essayist Petre Țuțea, the poet Constantin Noica, the philosopher and writer Ion D. Sîrbu, the literary critic Nicolae Steinhardt and the poet Vasile Voiculescu are only a few names among many others which belonged to brave intellectuals who had languished under unrighteous accusations in the brutal camps specially designed to destroy them slowly and painfully. This essay tries to give a glimpse of the incredible lives of two important dissidents, Ion D. Sîrbu and Nicolae Steinhardt. Both of them were confined because they refused to betray their literary fellows. Ion D. Sîrbu refused to falsely testify some lies about his mentor and friend Lucian Blaga, while Nicolae Steinhardt withhold some fake evidences about Constantin Noica invented by the prosecution. Ion D. Sîrbu was sentenced to seven years in prison. Nicolae Steinhardt was sentenced to 13 years in prison, but fortunately, he spent only six. During their time in prison, these two writers were tortured and tormented, forced to perform inhuman labour. They were humiliated, offended, insulted, blackmailed, but they didn't change their minds about the communist regime as their persecutors always hoped. Even after they were released, they were committed to settle in a place decided by DSS (Department of State Security), also known as Securitatea. They were constantly followed and monitored by the agents of the secret police. After their liberation, they realised that they are still imprisoned, this time, not in a cell, but in their own country. Their sufferance continued. No one would talk to them because of their past. People were scared to befriend the political prisoners, because they knew they were always supervised by the secret police. Both Ion D. Sîrbu and Nicolae Steinhardt died in 1989, the last communist year. They never managed to see the dawn of the democratic regime which came after the appalling crimes of the communist administration. Their thoughts and ideas can be read in their major works: Ion D. Sîrbu's „The Diary of a Diarist without Diary" and Nicolae Steinhardt's „The Diary of Happiness".

Their sacrifice should remind us all that sometimes is very hard to be worthful and earnest, but after many years of pain and struggle the honorable man will always be remembered, while cowards and opportunists will always be forgotten.

Keywords: Ion D. Sîrbu, Nicolae Steinhardt, communist prisons, literary creations, sufferance

Secolul XX, un secol extrem de agresiv și de brutal, va rămîne în istoria umanității drept secolul care a fost marcat pentru totdeauna de către cele două războaie mondiale, dar și de răspîndirea unor regimuri totalitare în mai multe țări din Europa. După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, regimul nazist a fost condamnat pentru toate atrocitățile pe care le-a comis, în vreme ce regimul comunist, fiind de partea învingătorilor, a profitat de această ocazie ideală pentru a-și întinde rădăcinile staliniste și în alte țări. Favorizată de soartă, Uniunea Sovietică a lui Stalin și-a extins teritoriul, dominînd supra unor țări precum România, Ungaria, Bulgaria, Polonia, Republica Democrată Germană și așa mai departe.

După ce vreme de zeci de ani, Partidul Comunist din România fusese un partid anemic și difuz, incapabil de a strînge măcar o mie de membri, brusc, brațul solid al Uniunii Sovietice își face simțită prezența, iar partidul respectiv începe să acapareze tot mai multă putere, pentru ca după 1948 să rămînă singurul partid cu putere totală asupra țării. Progresul economic, cultural și social pe care îl avusese România în timpul perioadei interbelice dispăruse pentru totdeauna. Toți oamenii așteptau cu nerăbdare sfîrșitul războiului în speranța că va urma o perioadă mai luminoasă pentru popor. În cele din urmă, perioada grea și întunecată s-a terminat, dar numai pentru a urma o perioadă și mai grea, dar și mai întunecată pentru țară.

În decursul anilor ce au urmat au avut loc fenomene îngrozitoare ca naționalizarea și colectivizarea. Prin intermediul acestor metode erau confiscate pămîntul țăranilor, fabricile, băncile, firmele etc. Statul lua puterea oamenilor făcîndu-i slabi, dar adevărata putere consta în puterea scrisului și tocmai din acest motiv, ziaristii, jurnaliștii și chiar scriitorii sau poeții au devenit niște simple instrumente ale regimului care trebuiau să scrie la comandă, laudînd regimul care se afla la putere, dar și atacînd opoziția, o opoziție care era tot mai slăbită în urma atacurilor din partea noii poliții politice înființate de către stat, Direcția Generală a Securității Poporului sau mai simplu, Securitatea. Această instituție avea sarcina de a elimina toți adversarii sau presupușii adversari ai partidului comunist, pentru a favoriza o mai bună desfășurare a activității acestuia. În perioada 1948-1964, au avut loc extrem de multe procese politice, majoritatea fiind aranjate de către sistemul juridic de la acea vreme. Oricine putea intra la închisoare doar pe baza unor nevinovate suspiciuni sau a unui denunț, dovezile fiind adesea scoase din context sau chiar truate. Unii cunoscători ai acestei perioade consideră că în această perioadă, circa două milioane de români au trecut prin închisorile și lagărele Securității. Un calcul simplu poate arăta că un cetățean din nouă a avut neșansa de a fi victima sistemului stalinist care nu a dispărut nici măcar după moartea creatorului său din 1953.¹

Doi dintre numeroșii scriitori care au refuzat să asculte ordinele partidului și care au fost aspru pedepsiți pentru această „fărădelege” sunt: dramaturgul, filozoful și romancierul Ion D. Sîrbu și juristul, eseistul și criticul literar Nicolae Steinhardt.

Ion D. Sîrbu s-a născut la data de 28 iunie 1919, la Petrila. Este fiul Ecaterinei și al minerului sindicalist Ion Sîrbu. Urmează școala primară în orașul natal, iar cursurile gimnaziale și liceale le face la Petroșani. După absolvirea liceului, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, dar care a fost mutată la Sibiu în toamna anului 1940, după ce Ardealul de Nord fusese cedat Ungariei în urma Dictatului de la Viena.²

Fiind un comunist în ilegalitate, este trimis pe front în linia întâi, ca sergent la artilerie în perioada 1941-1944. În urma înfrîngerii de la Stalingrad, cade prizonier în mâinile sovieticilor, dar reușește să evadeze. Nu părăsește frontul, astfel că în perioada 1944-1945, acesta devine translator pe frontul de Vest.³

¹ Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, Editura Humanitas, București, 1990, pag. 395

² Eugen Simion (coordonator), *Dicționarul general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2009, vol. 6, pag. 236

³*Ibidem*

În 1945 își obține licența cu teza intitulată „De la arhetipurile lui C. G. Jung la categoriile abisale ale lui Lucian Blaga”, aceasta fiind coordonată de însuși marele poet și filosof, Lucian Blaga. În 1946, ocupă prin concurs postul de asistent la Catedra de estetică și critică literară a Facultății de Litere și Filosofie din cadrul Universității din Cluj. În 1947, obține și o teză de doctorat cu titlul „Funcția epistemologică a metaforei”. Devine conferențiar și predă istoria literaturii dramatice la Conservatorul Ion Andreescu din Cluj.⁴

Instalarea regimului comunist în țară va reprezenta primul eșec pentru tânărul conferențiar care abia își începuse o carieră ce se arăta a fi destul de promițătoare. În decembrie 1949, Ion D. Sîrbu este exclus din învățământul universitar alături de Lucian Blaga, Liviu Rusu și D. D. Roșca sub acuzația de „orientare idealistă”. În perioada 1950-1955, acesta își va câștiga existența lucrînd ca profesor suplinitor la Școala Medie din Baia de Arieș, dar și la alte licee din Cluj. Situația devine și mai dramatică pentru scriitor. În urma reprimării revoluției anticomuniste din Ungaria din 1956, regimul este nevoit să ia niște măsuri suplimentare pentru a se apăra de noii „dușmani de clasă”. În septembrie 1957, Ion D. Sîrbu este arestat pentru „omisiune de denunț” și condamnat la un an de închisoare, iar apoi condamnat din 1958 la șapte ani de închisoare.⁵

Sîrbu nu și-a executat pedeapsa la un singur penitenciar. De-a lungul anilor, acesta a experimentat răceala mai multor închisori ca Jilava, Gherla, Salcia, Giurgeni, Periprava, fiecare mai îngrozitoare ca cealaltă. Dacă la Jilava și la Gherla, deținuții nu aveau voie să părăsească curtea închisorii, la Salcia, Giurgiu și Periprava, aceștia erau scoși din închisoare și obligați să muncească. Muncile nu erau deloc ușoare, de pildă, la Salcia, un deținut era obligat să sape zilnic cel puțin trei metri cubi de pământ, în condițiile în care hrana era foarte săracă în vitamine și nutrienți care să ofere energia necesară corpului uman pentru a-și întreprinde activitățile sale de zi cu zi. O altă muncă extrem de chinuitoare era aceea de a recolta stuf și papură, Ion D. Sîrbu efectuînd aceste munci care i-au afectat foarte mult sănătatea.⁶

Este eliberat în 1963, dar viața lui era terminată din toate punctele de vedere. Pușcăria îi mîncase tinerețea și sănătatea, nu avea loc de muncă, tatăl și mentorul său, Lucian Blaga muriseră, iar soția sa divorțase de el și îi risipise biblioteca. Neavînd altă metodă prin care să își câștige existența acesta se angajează ca vagonetar la mina Petrița, unde lucrase și tatăl său.⁷

Fiind mai în vîrstă cu șapte ani, Nicolae Steinhardt s-a născut pe 29 iulie 1912, în București. Este fiul Antoanetei și al inginerului și arhitectului Oscar Steinhardt. În calitate de ofițer în rezervă, acesta participase în cadrul Primului Război Mondial, iar pentru meritele aduse statului român, acesta va fi decorat cu „Virtutea militară”.⁸

Clasele primare le efectuează acasă, cele gimnaziale la Școala „Clementina” din București, iar cele liceale la „Spiru Haret”, liceul care a fost frecventat și de către alți mari scriitori români precum Mircea Eliade și Constantin Noica. După obținerea diplomei de bacalaureat în anul 1929, acesta decide să urmeze Facultatea de Drept a Universității din București, instituție absolvită de acesta în anul 1934, cînd decide să între în Baroul Ilfov. În 1936, acesta își susține teza de doctorat intitulată „Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional. Critica operei lui Léon Duguit”.⁹

Începînd cu anul 1939, acesta începe să lucreze în redacția „Revistei Fundațiilor Regale”. Aici va lucra aproximativ un an, fiind concediat în cele din urmă din cauza originii sale.

⁴*Ibidem*

⁵*Ibidem*

⁶ Clara Mares, *Zidul de sticlă*, Editura Curtea Veche, București, 2011, pag. 76-77

⁷ Eugen Simion (coordonator), *Dicționarul general...*, ed. cit. pag. 236

⁸*Ibidem*, pag. 423

⁹*Ibidem*

Chiar dacă regimul comunist care a venit după căderea regimului antonescian susținea drepturile evreilor, Nicolae Steinhardt a fost în continuare persecutat, fiind dat afară și din barou.¹⁰

După ce trăise zece ani cu domiciliu forțat la Cîmpulung Muscel, Securitatea a decis să îl aresteze și pe Constantin Noica în 1958. Din lotul respectiv a mai făcut parte și Dinu Pillat, Vasile Voiculescu, Sergiu Al-George, Al. Paleologu, Vladimir Streinu, Theodor Enescu etc. În ultima zi a anului 1959, pe 31 decembrie, Nicolae Steinhardt este chemat la sediul Securității pentru a fi martor al acușării în legătură cu procesul „lotului intelectualilor mistico-legionari”. Ofițerul de Securitate îi oferă pentru gândire trei zile, urmînd ca pe data de 4 ianuarie 1960 să se întoarcă cu un răspuns, de preferat unul favorabil, dar Nicolae Steinhardt nu își trădează colegii, iar ceea ce urmează era de așteptat. Asemenea lor, și el este acuzat și arestat, primind la scurtă vreme sentința de doisprezece ani de muncă silnică. De-a lungul experienței sale carcerale, acesta va fi închis la Jilava, Gherla, Aiud pînă în luna august a anului 1964 cînd este eliberat în urma decretului amnistierii tuturor deținuților politici.¹¹

Jurnalul lui Ion D. Sîrbu se încadrează în categoria manuscriselor de sertar și face referire la perioada totalitară, prin care a trecut România. În perioada respectivă, literatura română a fost cenzurată, iar astfel de cărți dușmănoase nu puteau fi publicate. Ion D. Sîrbu și-a asumat un risc imens scriind paginile respective, deoarece putea fi prins oricînd și turnat la Securitate pentru conținutul dușmănos al acelor foi, așa cum s-a întîmplat, de pildă, cu Nicolae Steinhardt, care a scris „Jurnalul fericirii”.

În „Jurnalul unui jurnalist fără jurnal” este focalizată cam toată viața lui conștientă, majoritatea experiențelor prin care el a trecut, dar și diferite idei filozofice despre lumea înconjurătoare, lumea reală, nu lumea pe care o relatau mijloacele de propagandă ale momentului și ținînd cont cît de mult a suferit pe parcursul vieții, e firesc ca acest jurnal scris în anii '80 să fie scris în această tonalitate a paradoxului tragic și a aberației sistemului de la acea vreme.

„Jurnalul unui jurnalist fără jurnal” nu este tocmai un jurnal. O persoană scrie un jurnal cu scopul de a duce în nemurire cele mai importante și mai dragi amintiri ale sale. În acest fel, cînd va reciti peste ani acele rînduri, va avea o imagine mai clară asupra trecutului. Jurnalul lui Ion D. Sîrbu are foarte puține amintiri din tinerețe sau din trecutul mai apropiat. El vorbește foarte mult despre lume, condiția omului, nedreptate, damnare și așa mai departe, principalele teme abordate fiind limba, literatura, istoria, învățămîntul, suferința, moartea, puterea, dictatura, abuzul, revoluția etc.

Mult mai apropiat de un jurnal propriu-zis se află cel al lui Nicolae Steinhardt. Acesta vorbește mai puțin despre idei filosofice, gînduri și cărți pe care le-a citit de-a lungul vieții, jurnalul axîndu-se în mod special asupra anilor grei de detenție. Lipsa unei hrane consistente, a apei curate, lipsa unui mediu propice pentru a duce o viață decentă nu au reușit să îi estompeze bucuria de a se afla printre oameni care îi înțeleg suferința, bucuria de a fi liber, de a putea vorbi ceea ce gîndește, de a nu se simți vinovat pentru vreo greșeală, de a nu suporta povara unei fărădelegi comise de teama autorităților comuniste.

Cu toate acestea, cea mai mare bucurie i-a fost oferită de șansa de a descoperi creștinismul, religie la care a aderat în cele din urmă. El s-a simțit atras de principiile creștinismului care pun accentul pe bunătatea sufletului, iertare, dreapta socotință, bunul-simț și înțelepciunea, îndemnîndu-l pe enoriaș să renunțe la ură, frică, invidie, dar mai ales bănuială. Din punctul de vedere al lui Nicolae Steinhardt, suspiciunea întunecă mintea

¹⁰*Ibidem*

¹¹*Ibidem*, pag. 424

omului, afectându-i judecata. Acesta nu mai poate deosebi prietenii de dușmani. Crezând că este într-un permanent pericol, persoana respectivă va fi mereu chinată de propria sa minte.

„Pentru creștinism bănuiala e un păcat grav și oribil. Pentru creștinism încrederea e calea morală a generării de persoane. Numai omul își făurește semenii proporțional cu încrederea pe care le-o acordă și le-o dovedește. Neîncrederea e ucigătoare ca și pruncuciderea; desființează ca om pe cel [asupra] căruia este manifestată.”¹²

Nicolae Steinhardt nu s-a lăsat amăgit de aceste vicii, urmînd întotdeauna calea creștinătății, o religie atît de mult prețuită de acesta încît chiar a acceptat să fie botezat în închisoare de către părintele Mina Dobzeu. Acțiunea a avut loc pe ascuns, pe data de 15 martie 1960, iar ca naș, acesta l-a ales pe Emanuel Vidrașcu, fost avocat și profesor de latină și greacă, fost director de cabinet al mareșalului Ion Antonescu.¹³ Scena este atît de specială de către diarist încît nu ezită să transpună în jurnalul său fericirea datorată trecerii la noua sa religie:

„Nu te lasă grijile să dormi sau te deșteaptă din somn. Dar se întîmplă ca și de pe urma fericirii să te pomenești treaz în toiul nopții. Așa mi s-a întîmplat mult timp după ce am fost primit botezul. Doar din bucurie - <<out of sheer joy, aus lauter Freude>> - deschideam brusc ochii, cuprins de o stare euforică, izvoditoare nu de adormire - ca la stupefiante - ci de veghe, de viață supraințensă; de somn îmi ardea mie? de odihnă? de uitare? de <<oblivion>> ori <<evadare>>? Nu, de prea plin îmi venea să mă reped jos din pat ori de pe prici, să alerg, să strig de bucurie, să-i zgîlțai și pe ceilalți, să le spun cît sunt de fericit, să-i rog să-și dea seama ce comoară posedă cu toții, ce sobiță mininată, ce tranchilizant fără prescripție medicală. Noroc de mine că strășnicia regulamentului mă împiedică să mă dau în spectacol.”¹⁴

Cu toate că jurnalul lui Sîrbu cuprinde numeroase idei filozofice, aspecte morale ale vieții și noțiuni critice, nu lipsesc nici anumite momente din viața autorului care sunt povestite în paginile caietului cum ar fi de pildă amintirile sale din copilărie, din timpul războiului și chiar din timpul detenției lui. Față de jurnalul lui Steinhardt, cel al lui Sîrbu conține mult mai puține amintiri din timpul detenției, dar cel puțin este respectat aspectul autobiografic care îi oferă consistența de jurnal.

„Reflecțiile din <<Jurnal>> nu plictisesc, nu sunt nici lungi nici monotone. Dimpotrivă, sunt vii, cuceritoare și, desigur, una dintre condițiile care procură plăcere lecturii. Invidiind arta reflecției manifesti tendința de a reciti și de a o memora chiar. Mecanismul de fabricare a sensului general al întregului text se realizează tocmai la acest nivel al meditației de calitate filozofică (despre Dumnezeu și credință, om și istorie, călăi și victime, viață și moarte, cultură spirituală și civilizație materială, utopie și antiutopie etc.).”¹⁵

Asemenea lui Nicolae Steinhardt, și Ion D. Sîrbu a cunoscut „fericirea” în spatele barelor reci ale închisorii. Aflîndu-se închis, acesta putea purta numeroase conversații cu amicii săi intelectuali fără a fi îngredăți de vreo forță. După eliberare, acesta se afla înconjurat numai de informatori, dornici de a scoate de la el cît mai multe informații:

„Nu-mi cunosc, nici după cincisprezece ani, vecinii de pe scara blocului meu: mă și mir că nu am simțit pînă acum nevoia să intru în legătură cu ei, bătînd morse-ul Gherla în calorifer. Dar, adevărul este că la Gherla sau Jilava simțeam nevoia să comunic și să mă împrietenesc cu cît mai mulți colegi interesați, pe cînd aici, <<în libertate>>, mă feresc prudent pînă și de instalator sau de cetitorii de contor.”¹⁶

¹² Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, pag. 103

¹³ *Ibidem*, pag. 82

¹⁴ *Ibidem*, pag. 202

¹⁵ Elvira Sorohan, *Ion D. Sîrbu sau Suferința Spiritului Captiv*, Editura Junimea, Iași, 1999, pag. 160

¹⁶ Ion D. Sîrbu, *Opere (Jurnalul unui jurnalist fără jurnal)*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2013, pag. 267-268

Spre deosebire de o persoană obișnuită care scrie un anumit jurnal în scopul memorării și rememorării trecutului său, Ion D. Sîrbu decide să își scrie jurnalul în scopul de a-și uita trecutul, așa cum el însuși afirmă în paginile „caietului” său:

„Aceste caiete nu sunt exerciții de memorie, ci exerciții de uitare: printr-un fel de gimnastică pe întunec a Cuvîntului, a cuvintelor ce vor să respire libere, vor să-și mențină condiția logică și simbolică, speriate fiind de lungimea morții, de lungimea tunelului, de lungimea disperărilor mele.”¹⁷

Așadar, scopul principal al acestor caiete este de a lăsa în urmă trecutul, un trecut crud și nemilos care nu îl lasă în pace să își trăiască prezentul. În felul acesta, el izbuteste să supraviețuiască puțin mai ușor în inexorabila sa viață, așteptînd momentul în care va părăsi această lume efemeră și coruptă pentru a ajunge într-o nouă lume care să-l primească și să-l accepte pentru ceea ce a făcut, dar și ce a refuzat să facă:

„Aceste exerciții de luciditate - îmi dau seama - nu tind nici spre eseu și nici spre o viitoare, eventuală, carte: ele au ca scop doar pregătirea mea lucidă pentru moarte. Bucuria fiecărui rînd este bucuria fiecărei zile trăite cu un toc în mână și cu privirea spre copiii, copacii și cerul pe care îl mai pot zări dincolo de geamul zarcăi mele.”¹⁸

Spre deosebire de un jurnal obișnuit sau chiar și față de jurnalul lui Nicolae Steinhardt, acesta nu este datat. Nu se poate ști data la care au fost scrise fragmentele respective. Se pot cunoaște doar anii în care au fost elaborate respectivele fragmente. Tot legat de compoziție, volumul cuprinde șase capitole, autorul denumind fiecare capitol după anul în care l-a scris și atribuindu-i fiecăruia același substantiv din categoria timpului, respectiv anotimpul „iarna”. Alegerea acestui anotimp nu este deloc aleatorie, frigul fiind un dușman crud care tortura fără cruțare populația României în acea perioadă. În acest mod, iarna nu mai poate fi văzută ca un anotimp al sărbătorilor și al bucuriei, ci ca un anotimp care îi torturează continuu pe oameni, frigul luînd sfîrșit odată cu venirea primăverii. Astfel, jurnalul lui Sîrbu este împărțit în: „Iarna unu: 1983-1984”, „Iarna doi: 1984-1985”, „Iarna trei: 1985-1986”, „Iarna patru: 1986-1987”, „Ultima iarnă: 1987-1988” și „Iarna 1988-1989”. După cum se poate observa, Sîrbu a început să își scrie jurnalul în 1983 și doar moartea sa a adus finalul acestei opere literare publicate abia în anii '90. Dacă Sîrbu nu ar fi murit în acea zi fatidică a anului 1989, atunci jurnalul ar mai fi continuat, cel mai probabil, să consemneze și anii care aveau să vină.

În „Jurnalul unui jurnalist fără jurnal” Ion D. Sîrbu face referire la cărți citite, la filme văzute, la spectacole vizionate, dar și la alte diferite forme de cultură. Ion D. Sîrbu a fost un om extrem de curios, perspicace și rațional, fiind mereu interesat de lumea care îl înconjoară, dar și de funcționarea acesteia. Acesta dorea să vadă totul, să înțeleagă, să afle cît mai multe informații, de la informații din domeniul biologiei pînă la informații din domeniul chimiei, de la informații din domeniul matematicii pînă la informații din domeniul fizicii, de la scrieri vechi și pînă la ultimele experimente moderne literare.

Dintre numeroasele cărți citite și recitite de către scriitor pot fi reamintite: „La tentation totalitaire” de Jean-François Revel, „Istoria Creșterii și Descrășterii Imperiului Otoman” de Dimitrie Cantemir, „Apologia di Socrate” de Platon, „Histoire et Utopie” de Emil Cioran, „Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții lui” de Johann Peter Eckermann, „Valoarea rîsului” de Paul Zarifopol, „Istoria declinului și prăbușirii Imperiului Roman” de Edward Gibbon, „Despre conștiința filosofică” de Lucian Blaga, „Locul românilor în istoria universală” de Nicolae Iorga, și multe alte cărți. După cum se vede, Ion D. Sîrbu este interesat de foarte multe cărți, din diverse domenii, de la literatură la istorie, de la filozofie la sociologie, dorind să studieze cît mai multe romane, povestiri, dar și lucrări științifice.

¹⁷*Ibidem*, pag. 582

¹⁸*Ibidem*, pag. 674

Nici Nicolae Steinhardt nu este mai puțin interesat de cărțile cu subiect istoric, filosofic sau sociologic cum ar fi „After the fall” de Arthur Miller, „The Napoleon of Notting Hill” de G. K. Chesterton, „A Passage to India” de E. M. Forster, „The Invisible Man” de H. G. Wells, „Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul” de Nicolae Bălcescu etc.

Predilecția pentru creștinism este vizibilă în jurnalul lui Nicolae Steinhardt încă de la început. Înainte să își aștearnă gândurile pe hîrtie, acesta citează din Marcu 9, 24: „Cred Doamne, ajută necredinței mele.”, cerînd ajutor puterii divine în scopul de a călători în trecutul său intens, pentru a-și putea înregistra gândurile pentru posteritate. Mai mult decît atît, acest verset nu este singurul care apare, de-a lungul paginilor, acesta aducînd în atenția cititorilor și alte versete din Matei, Luca, Ioan și așa mai departe. Asemenea lui Sîrbu, Steinhardt nu uită nici el de celelalte personaje culte ale istoriei universale, aducînd în discuție numeroase maxime și aforisme rostite de către Paul Claudel, Adh mar Esmein, Thomas Morus, Karl Barth, Rudolf Otto, Alfred Jarry, Denis de Rougemont, Paul Valery, Martin Heidegger, Feodor Dostoievski ocupînd un loc special în jurnalul său.

În jurnalul lui Ion D. Sîrbu apar anumite personaje cu care naratorul conversează uneori. Aceste personaje se împart în două categorii, respectiv personaje din operele sale literare: Olimpia, Candid, Mefisto, rabinul Sommer, Tutil  I, Tutil  II, Napocos etc. și personaje inspirate din viața lui reală: Sergiu Al-George, Ion Oana, Onisifor Ghibu, Radu Stanca, Lucian Blaga, Romul Ladea, Eta Boeriu, Ion Ag rbiceanu și așa mai departe. Astfel, pe parcursul jurnalului apar prieteni din anturajul scriitorului, dar și dușmani, respectiv procurori și informatori cu care Sîrbu are uneori ocazia să discute și apoi să își exprime în jurnal opinia fața de dialogul pe care l-au purtat.

Fiecare personaj are o personalitate diferită, formul nd afirmații și idei diferite. De pildă, devotata consoartă a naratorului, Olimpia, îi diminuează suferința zilnică, f c ndu-l să suporte mai ușor condițiile grele ale regimului. Candid îi povestește despre univers și planurile sale din punct de vedere filozofic. Moșul, un pesimist înnăscut, consideră că lumea e aproape de sfirșit și tocmai de aceea se află în stadiul în care se află. Un alt personaj foarte interesant este Mefisto, un vechi intelectual, discută cu naratorul despre anumite chestiuni filozofice, dar și despre numeroasele probleme ale socialismului.¹⁹

Candid este supranumele său lui Sîrbu. Am ndoi împărtășesc aceleași idei despre regimul aflat la putere, despre lume, dar și despre filozofia existenței. Olimpia, soția lui, vede lumea aș  cum este și nu se ferește să admită erorile pe care le întilnește în societate, zi de zi. Asemenea lui Mefisto, și Napocos este tot un filozof sceptic. Sommer este evreul vizionar. Moșul are g ndirea omului simplu, cinstit și înțelept, caracteristici care deveneau din ce în ce mai rare.²⁰

Lucian Blaga are un rol aparte în jurnal. Se poate observa că Ion D. Sîrbu a ținut extrem de mult la el, apreciindu-l pentru creațiile lui literare, dar și prietenia lor de care acesta își amintește cu drag și le notează cu mare atenție în r ndurile caietului său.

Este foarte interesant de observat faptul că pe parcursul jurnalului, dialogurile cu personajele devin din ce în ce mai rare. Dacă în primele trei „ierni” jurnalul abundă de personaje care de care mai inteligent și mai spiritual, de la cea de-a patra „iarnă”, personajele încep să dispară, scriitorul fiind interesat de politica mondială, în mod special de venirea la putere a t n rului Gorbaciov. Așadar, la fel ca în viața reală, chiar și în jurnal este părăsit de prieteni, fiind, parcă, blestemat să își trăiască viața în singurătate.

În „Jurnalul fericirii” apar numai personaje reale. Apare tatăl său fața de care Nicolae Steinhardt are un imens respect, apar victimele „lotului mistico-legionar Noica.Pillat” precum Constantin Noica (Ct. N.), Dinu Pillat (Dinu P.), Sergiu Al-George (Dr. Al-G.), Vladimir

¹⁹ Antonio Patraș, *Ion D. Sîrbu-de veghe în noaptea totalitară*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003, pag. 260-261

²⁰ Elvira Sorohan, *Ion D. Sîrbu sau Suferința...*, ed. cit., pag. 158

Streinu (Strinu), Alexandru Paleologu (Alec, Al. P., Al. Pal.) etc. De asemenea, mai apar și ceilalți deținuți cu care s-a intersectat pe parcursul detenției. Merită amintit părintele Mina (Mina Dobzeu), cel care i-a oferit o viață nouă prin Taina Botezului, dar și legionari, cei mai mulți resemnați, fiind extrem de amabili cu el în ciuda originii sale:

„N-a fost cameră în care tinerii - și mai ales legionarii - să nu-mi vie în ajutor și să nu-mi dea <<cafeaua>> de dimineață și feliuța bisăptămînală de pâine - odoare fără preț pentru un bolnav de intestine - în schimbul ciorbei de murături putrede, al fasolei negătite, al cartofilor fierți cu coajă și pămînt cu tot ori al varzei crude la care și lighioanele s-ar uita cu silă - singurele alemente ce le puteam oferi.”²¹

Așadar, ignorînd condițiile insalubre de trai, frigul chinuitor din timpul iernii, căldura înăbușitoare din timpul verii datorată supraaglomerării, hrana aproape necomestibilă, „apa viermănoasă” și lungile bătăi primite din partea gardienilor, viața în spatele gratiilor a reprezentat pentru Nicolae Steinhardt o experiență unică, în care a cunoscut persoane remarcabile, a avut timp suficient pentru a face schimb de cunoștințe și experiențe culturale și cel mai important, a înțeles pe deplin latura divină a vieții, făcînd pași importanți către viața de monah pe care o va alege după ce va fi eliberat din închisoare:

„În locul acesta aproape ireal de sinistru aveam să cunosc cele mai fericite zile din toată viața mea. Cît de absolut de fericit am putut fi în camera 34! (Nici la Brașov, cu mama, în copilărie, nici pe străzile nesfîrșite ale misterioasei Londre; nici pe mîndrele dealuri ale Muscelului, nici în decorul de ilustrată albastră al Lucernei; nu, nicăieri).”²²

Spre deosebire de alți scriitori care și-au pierdut viața în lagărele comuniste, Nicolae Steinhardt și Ion D. Sîrbu au reușit să supraviețuiască gulagului românesc, reușind chiar să creeze cele două jurnale. Din nefericire, Nicolae Steinhardt și-a găsit sfîrșitul pe data de 30 martie 1989 din cauza unei angine pectorale, iar Ion D. Sîrbu a intrat în neființă pe data de 17 septembrie 1989 din cauza unui cancer la vîlul palatin. Niciunul dintre ei nu a mai apucat să vadă sfîrșitul regimului care le-a provocat atît de multă suferință, în ciuda faptului că un singur an de viață în plus le-ar fi putut aduce bucuria de a vedea apariția noului regim democratic care a urmat. Mai mult decît atît, după căderea regimului comunist, numeroși scriitori, foști deținuți politici, au început să își scrie și să își publice memoriile lor de detenție, însă dacă jurnalele lui Sîrbu și Steinhardt nu ar fi fost scrise în timpul perioadei comuniste, ele nu ar fi existat niciodată.

Comparația celor doi oferă o imagine de ansamblu remarcabilă. Steinhardt a fost un evreu convertit la creștinism, și un intelectual de dreapta, iar Ion D. Sîrbu a fost un om venit din clasa muncitorească, un om de stînga care ajunge într-o închisoare comunistă. Amîndoi au refuzat să devină uneltele regimului comunist, dînd dovadă de voință și curaj, amîndoi au fost închiși în pușcării fiind nevoiți să suporte niște condiții greu de imaginat, dar nici măcar acel infern comunist nu a reușit să le schimbe convingerile pe care nu le vor abandona nici măcar după ce vor fi eliberați. Cei doi autori, probabil, că n-ar fi fost niște autori atît de importanți dacă ar fi trăit într-un regim liberal, dacă ar fi trăit într-o democrație, întrucît cele mai importante cărți ale lor se datorează exact experiențelor îngrozitoare prin care au trecut. Jurnalele lor deschid calea unui nou tip de literatură, o literatură carcerală extremă, o literatură scrisă pentru a arăta posterității adevărata față a unui regim totalitar.

BIBLIOGRAPHY

Bibliografie primară:

²¹ Nicolae Steinhardt, *Jurnalul...*, ed. cit., pag. 132

²² *Ibidem*, pag. 30

Sîrbu D. Ion, *Opere (Jurnalul unui jurnalist fără jurnal)*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2013

Steinhardt Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991

Bibliografie secundară:

Frunză Victor, *Istoria stalinismului în România*, Editura Humanitas, București, 1990

Mareș Clara, *Zidul de sticlă*, Editura Curtea Veche, București, 2011

Patraș Antonio, *Ion D. Sîrbu-de veghe în noaptea totalitară*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003

Simion Eugen (coordonator), *Dicționarul general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2009, vol. 6

Sorohan Elvira, *Ion D. Sîrbu sau Suferința Spiritului Captiv*, Editura Junimea, Iași, 1999